

УДК 811.161.2'373.611:552(477)
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.31.13>

Наталія Руда, канд. філол. наук, доц.
ORCID: 0000-0003-4403-2269
e-mail: n.ruda@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СЛОВОТВІРНІ ТИПИ НАЗВ ПОРІД І МІНЕРАЛІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ПЕТРОЛОГІЇ

Інтенсивний розвиток петрології зумовлює пожевлення процесів її терміноутворення. Більш актуальними стають і потреби упорядкування системи назв гірських порід і мінералів в українській мові відповідно до міжнародних стандартів, її уніфікації й унормування. Багато проблем, які стосуються функціонування й розвитку української (та й міжнародної) петрологічної термінології, зокрема питання відтворення міжнародних назв національною мовою, постійні зміни в написанні назв, існування дублетних терміноелементів, синонімія термінів тощо вимагають уваги не лише природознавців, але й мовознавців. Розглядаються питання словотвору петрологічних термінів української мови. Увага зосереджена на описі та аналізі основних типів деривації назв гірських порід і мінералів. Висвітлено головні проблеми словотвору назв порід і мінералів у сучасній українській петрології. Було встановлено, що словотвір назв гірських порід і мінералів характеризується надзвичайно розгалуженою парадигмою способів, типів і моделей, що, з одного боку, допомагає у створенні найбільш відповідної денотату назви, але з іншого – свідчить про відсутність систематики в деривації, наслідком чого є, насамперед, велика кількість синонімів. Визначено, що термінологічна деривація в українській петрології, як і в міжнародній, ґрунтується на терміноелементах грецько-латинського походження, раціональне використання останніх вимагає від природознавців спеціального знання давньогрецької та латинської мов. Найбільш продуктивними виявилися словотвірні типи суфіксального способу; також було проаналізовано основні типи префіксального та композиційного способів. Незважаючи на високу продуктивність його типів, суфіксальним способом творяться і найбільша кількість нераціональних, науково неінформативних назв, тоді як префіксація та основоскладання преважують у деривації раціональної номенклатури.

Ключові слова: термін, петрологія, словотвірний тип, терміноелемент, грецько-латинська основа наукової термінології.

Вступ. Петрологія, або петрографія (від гр. πέτρος – камінь) – геологічна наука про гірські породи, їхній мінералогічний і хімічний склад, структуру і текстуру, умови залягання, закономірності поширення, походження і зміни в земній мантії, корі й на поверхні Землі. У межах петрології розрізняють власне петрографію, яка вивчає магматичні, метаморфічні гірські породи, і літологію, яка вивчає осадові гірські породи [5, с. 307]. Застарілою назвою науки про корисні копалини є ориктогнозія (від гр. ὀρυκτός – викопаний і γνώσις – знання) [5, с. 255].

Система назв гірських порід і мінералів української мови має тривалу історію. Вона створювалася протягом тисячоліть, адаптуючись до розвитку геологічних знань, і досі продовжує змінюватися та поповнюватися новими елементами. "На тлі скорочення списку затверджених мінеральних видів (і їхніх назв) вилученням із нього дискредитованих невпинно триває його збільшення за рахунок відкритих нових мінералів і перевизначених старих" [3, с. 135]. Назви порід і мінералів української мови, не всі з яких входять до термінологічного апарату сучасної петрології, мають різне походження: слов'янське (е. г. *зеленорудь* (усі приклади тут і далі наводяться за [4; 5; 6], якщо не вказано інше), *звірокамінь*, *злудень*, *іскринець*, *тяжелець*), грецько-латинське (е. г. *берил*, *агат*, *онікс*), санскритське (е. г. *опал*, *корунд*), тюрське (е. г. *яшма*), перське (е. г. *бірюза*), семітське (е. г. *смарагд*, *сапфір*, *алмаз*), германське (е. г. *кварц*) та ін.

Сучасна петрологічна термінологія української мови утворена головню на основі терміноелементів грецько-латинського походження. Варто зауважити, що у процесі її становлення робилися спроби розробки системи термінів власне української мовної генези. Так, ще у другій половині XIX ст. Іван Верхратський – видатний природознавець, мовознавець, основоположник української природничої термінології – розробляв українські відповідники петрологічним термінам грецько-латинського походження. Проте глобалізаційні тенденції взяли своє, й унаслідок орієнтації на міжнародну петрологічну термінологію, яка має переважно грецько-латинську основу, запропоновані Іваном Верхратським терміни не прижилися, а процеси сучасного українського терміноутворення назв гірських порід і мінералів відбуваються в руслі загальноєвропейських.

Методологія дослідження ґрунтується на роботах В. О. Горпинич, Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловської, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Г. В. Наконечної, Т. І. Панько та ін., присвячених питанням та проблемам українського термінознавства. Щодо власне петрологічної термінології, то не можна не визнати, що вона є досить дослідженою. Насамперед, варто відзначити створення "Словника українських назв мінеральних видів", який допомагає орієнтуватися у розмаїтті мінералів, однозначно ідентифікувати мінерал, визначати його статус і статус назви (затверджена чи синонім) [9]. Проблематиці мінералогічної термінології, зокрема питанням відтворення міжнародних назв українською мовою, присвячено низку статей дослідників Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М. П. Семененка НАН України [3; 8 та ін.]. У роботі [1] проведено етимологічне дослідження українських назв мінералів; у статті [2] розглядаються способи творення термінів гірничої справи, зокрема і деяких назв гірських порід, в українській мові; дослідження [7] присвячено одному з періодів становлення й розвитку описової мінералогії (а отже і її терміносистеми) в Україні; у "Малій гірничій енциклопедії" [4; 5; 6] майже кожна стаття до термінів на позначення гірських порід пояснює і внутрішню форму назв. Проте питання, пов'язані з процесами словотвору, основними способами, типами, моделями творення назв гірських порід та мінералів, їх активністю та продуктивністю ще вимагають прискіпливого студіювання. Крім того, насьогодні є не вирішеною ціла низка проблем, пов'язаних з процесами терміноутворення у петрології. Однією з найскладніших проблем, на нашу думку, є синонімія. Загальновідомо, що визначальною ознакою терміна є відсутність синонімів, проте через низку причин (про деякі з яких йтиметься нижче) багато назв гірських порід та мінералів мають синоніми і часті навіть більше одного (е. г. *масикот* / *хризитин* / *вохра свинцева* / *масикотит*; *меланіт* / *гранат танталовий* / *шорломіт*; *ельбайт* / *ільвайт*; *лібіїт* / *ураноталіт*; *метаторберніт* / *метакальколіт* / *метакупроураніт*; *натроліт* / *берманіт* / *брезвікіт* / *галактіт* / *кондрикіт* / *крокаліт* / *мурабуліт* / *савіт* / *слоаніт* / *цеоліт голчастий* / *еделіт* / *ехеліт*). Також проблему створює те, що для вираження одного значення можуть використовуватися

однаково терміоеlementи як грецького, так і латинського походження (е.г. *метахальколіт* і *метакупрураніт*). Проблемою є і, так би мовити, неінформативність деяких назв, спричинена нераціональністю внутрішньої форми, що пов'язано, власне, з невдалою словотвірною моделлю (про що йтиметься нижче). Відтак, усі ці проблеми та питання (детальніше про проблеми мінералогічної термінології в [3; 8]) вимагають уваги не лише природознавців, але й мовознавців, чим і визначається актуальність цього дослідження.

Метою нашого дослідження є опис основних, найбільш продуктивних типів творення назв гірських порід і мінералів в українській мові, аналіз процесів термінологічної деривації в петрології.

Результати дослідження. Найпродуктивнішим виявився суфіксальний спосіб творення, у якому ми виокремили такі типи:

1. Словотвірний тип із суфіксом *-літ* (від гр. λίθος – камінь).

Варто зазначити, що *-літ* використовується в геологічній термінології у функції композиційного коренеелемента (е.г. *неоліт*, *літифікація*), проте у системі назв на позначення гірських порід і мінералів його значення чітко спеціалізоване, незмінною є й позиційна співвіднесеність із суфіксами, тому в цьому дослідженні ми розглядаємо терміоеlement *-літ* як суфіксод. Із суфіксодом *-літ* здебільшого утворюються терміни, що називають великі геологічні тіла, породи високого ступеня твердості.

Зазвичай твірною основою в цьому типі є грецька чи латинська іменна частина мови, яка описує, а, відтак, надає теоретично і практично значущу інформацію про властивості, будову, вигляд, місце залягання тощо породи (е.г. *пізоліт* (від *pisum* – горох), *вермікуліт* (від *vermiculus* – черв'ячок), *мікроліт* (від *μικρός* – малий), *батоліт* (від *βάθος* – глибина), *сарколіт* (від *σάρξ* – м'ясо, колір м'яса), *сепіоліт* (від *σῆπιον* – скелет каракатиці), *скаполіт* (від *σκάπτω* – стрижень), *спонгіоліт* (від *σπογγία* – морська губка, пемза), *ставроліт* (від *σταυρός* – хрест), *сфероліт* (від *σφαῖρα* – куля), *тайніоліт* (від *ταίνια* – стрічка, смужка), *біоліт* (від *βίος* – життя).

2. Словотвірний тип із суфіксом *-ум / -ім / -їт*.

Вважаємо, що суфікс *-ум / -ім / -їт*, який використовується у петрологічній термінології, – це редукований суфіксод *-літ*. Обидва ці суфікси є основними ідентифікаторами назв гірських порід і мінералів. Семантична різниця між *-літ* та *-ум / -ім / -їт*, як показує наш аналіз, у тому, що похідні, утворені із суфіксодом *-літ* позначають породи більш високого ступеня твердості, на відміну від порід, названих похідними із суфіксом *-ум / -ім / -їт*.

Цей тип представлений декількома моделями:

а) Коренева морфема – це топонім, який вказує, де вперше було знайдено породу або де її видобувають (е.г. *києвіт*, *маріуполіт*, *алушитит*, *конголіт*, *афганіт*, *навахоліт*, *латіуміт*, *бориславіт*).

б) Коренева морфема є антропонім (використовуються імена або прізвища геологів, колекціонерів мінералів, видатних науковців, історичних чи культурних постатей або навіть близьких назводавців людей) (е.г. *тарасовіт* (на честь Тараса Шевченка), *сосюріт* (на честь мінеролога Л. де Сосюра), *стефаніт* (на честь австрійського ерцгерцога Стефана), *сакураіт* (на честь мінеролога К. Сакура), *склодовськіт* (на честь М. Склодовської-Кюрі). Ця модель, незважаючи на свою високу продуктивність, викликає багато зауважень у науковців, адже термін не надає суттєвої, потрібної геологу інформації про названу породу, тому до термінів, утворених за цією моделлю, часто утворюються синонімічні назви, які

"розповідають" про хімічний склад, структуру, властивості, вигляд тощо мінералу.

в) коренева морфема (іменна частина мови грецького чи латинського походження) описує властивості, будову, вигляд тощо породи (е.г. *алеурит* (від *ἄλευρον* – борошно), *апатит* (від *ἀπατάω* – обманюю), *тефрит* (від *τέφρα* – попіл), *синхізит* (від *σύνχυσις* – злиття, змішування), *граніт* (від *granum* – зерно), *нефрит* (від *νεφρός* – нирка), *мірабіліт* (від *mirabilis* – чудесний) *сколеціт* (від *σκολιός* – скручений, вигнутий), *малахіт* (від *μαλάχη* – мальва).

г) кореневим терміоеlementом/-ами є латинська (рідше грецька) назва (повна, абрєвіювана або символічнозначення) основного хімічного елемента породи (е.г. *магнезит* (від *Magnesium* – магній), *аргентит* (від *Argentum* – срібло), армангіт (від *Arsenicum* + *Manganum*) [9], банальсит (від *Ba+Na+Al+Si*) [9]).

3. Словотвірний тип із суфіксом *-ин / -ін*.

Суфікс запозичений із латинської мови, де за його допомогою утворюються прикметники із семантикою приналежності (е.г. *canis* (собака) – *caninus* (собачий). Петрологічні терміни з цим суфіксом мають значення "схожий на об'єкт, названий кореневою морфемою", "який належить до групи порід, названих кореневою морфемою". Суфікс *-ин / -ін*, зазвичай використовується у назвах мінералів, а не гірських порід (е.г. *сапфірин*, *серпентин* (від *serpens, serpentis* – змія), *аквамарин* – (від *aqua marina* – морська вода), *олівін* (від *oliva* – олива), *цитрин* (від *citrus* – лимон).

Також суфікс *-ин / -ін* може використовуватися як синонімічний до суфікса *-ум / -ім / -їт* і утворювати похідні за тими ж моделями (е.г. *адамін* (на честь мінеролога Г. Дж. Адама), *сасолін* (за місцем видобутку у м. Сасо, Італія), *трифілін* (від *τρεῖς* – три і *φυλή* – частина, за особливостями будови), *станін* (від *Stannum* – олово, за основним хімічним елементом). Проте ці моделі менш продуктивні, порівняно з тими, де використовується суфікс *-ум / -ім / -їт*.

Є й приклади зворотного процесу, коли суфікс *-ум / -ім / -їт* виражає семантику суфікса *-ин / -ін* "схожість на щось" (е.г. *амбрит* – подібний до амбри).

4. Словотвірний тип із суфіксом *-оїд / -їд / -їд* (від гр. *εἶδος* – вигляд, зовнішність). Суфікс приєднується до основ переважно грецького походження, похідні мають значення "подібний до" (е.г. *сферолоїди* (від *sphaerula* – кулька), *демантоїд* (від *ἀδάμας* – непорушний, діамант), *металоїди* (від *μέταλλον* – метал), *галоїд* (від *ἅλς* – сіль).

З-поміж словотвірних типів префіксального способу (який зазвичай є другим ступенем деривації похідних назв гірських порід і мінералів, утворених суфіксальним способом) найпродуктивнішими виявилися типи із префіксами та префіксодами грецько-латинського походження, які описують кристалічну структуру, хімічний склад і деякі інші особливості породи чи мінералу. Наприклад:

а) За словотвірним типом із префіксом *мета-* утворюються назви мінералів, які зазнали певних змін під дією метаморфізму, діагенезу, дегідратації та радіоактивного розпаду [5, с. 84] (е.г. *метавоксит* < *воксит*, *метаотеніт* < *отеніт*, *метаторбеніт* < *торбеніт*).

б) Деривати словотвірного типу із префіксом *епі-* вказують на більш пізнє утворення названих порід [4, с. 386] (е.г. *епінатроліт* < *натроліт*, *епісколеціт* < *сколеціт*).

в) Словотвірний тип із префіксом *пара-* утворює назви мінералів за властивостями, які близькі до властивостей названого твірною основою мінералу [5, с. 285] (е.г. *параадамін* < *адамін*, *парабатлерит* < *батлерит*, *параатакаміт* < *атакаміт*).

г) Словотвірний тип із префіксоїдом *прото-* утворює назви, які позначають генетичну первинність мінералів, порід, структур, явищ тощо [5, с. 427] (е. г. *протодоломіт* < *доломіт*, *протоамфіболи* < *амфіболи*, *протовермикуліт* < *вермикуліт*).

д) Словотвірні типи з грецькими префіксоїдами на позначення кількості – *моно-*, *тетр-*, *пент-*, *гекс-*, *септ-* та ін. – вказують на присутність у породі зазначеної кількості будь-яких кристалічних або хімічних елементів, названих основою (е. г. *монокристал*, *пентагідрит*, *септхлорит*).

У процесі композиційного словотвору назв гірських порід дотримуються загального правила деривації термінів грецько-латинського походження: латинські основи поєднуються з латинськими, грецькі – із грецькими. Хоча іноді це правило порушується (е. г. *піроаурит* від *пїр* (вогонь) + *Aurum* (золото)). Основи зазвичай поєднуються інтерфіксом *-о-*. Варто зауважити, що більшість термінів, утворених способом основоскладання, додатково приєднують один із зазначених вище суфіксів, найчастіше *-літ* чи *-ит* / *-ім* / *-іт*, які маркують петрологічну приналежність терміна. Серед типів основоскладання можна виокремити:

- непродуктивний тип, за яким були утворені назви порід і мінералів, відкритих ще в давні часи. Поєднані основи описують певні характеристики породи, які відображають ще ненаукові, міфологічні уявлення (е. г. *геліотроп* – який повертається за сонцем, *геліодор* – дарунок сонця). Цей тип використовувався і в новий час, але пізніші назви є науково більш інформативними (е. г. *піропос* (від *пїр* – вогонь + *ψ* – вигляд) – названий за вогнеподібний колір), *пірофіліт* (від *пїр* + *φύλλον* – листок) – за властивість розщеплюватися на листочки під час нагрівання), *астрофіліт* (від *άστρον* – зірка + *φύλλον* – листок) – за специфічний візерунок у вигляді зірочок із листкоподібними променями).

- продуктивні типи, які утворюють назви, що надають інформацію про хімічний склад, будову, властивості, вигляд тощо породи.

Серед цих типів можна виділити такі:

а) У якому ініціальний терміноелемент є назвою основного хімічного елемента породи – *алюм-*, *аргент-*, *барі-*, *гідр-*, *окси-* *силік-*, *хлор-*, *хром-*, *цинк-* та ін. (е. г. *аргентопірит*, *баріоальбіт*, *ідроамфібол*). Водночас як синонімічні використовуються терміноелементи і грецького, і латинського походження, що, зрозуміло, спричиняє синонімічний надлишок (е. г. про присутність у породі міді свідчать терміноелементи *хальк-* і *купр-*, заліза – *сидер-* і *фер-*, магнію – *пікр-* і *магнезі-* / *магн-*).

б) У якому усі кореневі терміноелементи є назвами хімічних елементів, із яких складається порода або які є основними у ній (е. г. *фосфорохальцит*, *магнезіофосфорураніт*).

в) У якому ініціальний терміноелемент є прикметником грецького походження, що описує колір породи. Так, *хризо-* вказує на золотисто-жовтий колір мінералу, *хлоро-* – зелений, *ціано-* – синій, *мелан-* – чорний, *пір-* – вогнеподібний, *лейк-* – світлий і т. ін. (е. г. *хризокварц*, *ціаноза*, *лейкагат*, *меланохроїт*).

г) У якому ініціальний терміноелемент є іменною частиною мови (переважно грецького походження), що надає інформацію про будову, походження, властивості тощо мінералу. Так, *ксен-* використовується в назвах порід не властивих основній породі (е. г. *ксеноліти*, *ксенобласти*), *баз-* вказує на основність мінералу [4, с. 72] (е. г. *базоалюмініт*, *базобісмотит*), *клін-* описує

моноклінну структуру сингонії мінерала [4, с. 526] (е. г. *клінохлор*, *кліногуміт*), *орт-* свідчить про належність мінералів до ромбічної сингонії [5, с. 256] (е. г. *ортобарати*, *ортогнейс*), *псевд-* вказує на невідповідність породи мінералам, названим іншою основою [5, с. 432] (е. г. *псевдоболеїт*, *псевдомалахіт*) тощо.

д) Окремо варто виділити словотвірний тип із фінальним кореневим елементом *-клаз* (від *κλάσις* – перелом, тріщина), за яким утворюються назви порід, які легко розколюються, розщеплюються, яким властива спайність. Такі назви утворюються переважно способом словоскладання (е. г. *олігоклаз*, *евклаз*, *кліноклаз*, *плагіоклаз*, *натроортотлаз*), рідше – префіксальним (е. г. *анортотлаз*, *периклаз*, *діаклаз*, *катаклаз*).

У системі назв гірських порід і мінералів існують і складні назви, які є іменниково-прикметниковими чи, рідше, іменниково-іменниковими дво- чи трикомпонентними словосполученнями. Певна їхня частина належить до застарілих чи народних назв (е. г. *жаб'яче око*, *гірський віск*, *земна живиця*, *цинкова обманка*). Усі подібні словосполучення мають однослівні синоніми (е. г. *око бичаче* (лабрадор), *око жаб'яче* (каситерит), *око кам'яне риб'яче* (апофіліт), *око миру* (гідрофан)). Інша частина прикметниково-іменникових словосполучень називає різновиди основного мінералу (е. г. *сапфір австралійський*, *сапфір рожевий*, *синій халцедон*, *сванбергіт кальційстий*, *сафлорит залізистий*). До третьої групи належать назви мінералів, які є досить інформативними щодо хімічного складу денотата, до кожного з яких, тим не менше, існує однослівний синонім, який має перевагу у формальній компактності (е. г. *вохра свинцева* (масикот), *магнезіальний отеніт* (салеїт), *залізо-кобальтовий колчедан* (сафлорит), *мервініт манганістий*). За вимогами Міжнародної мінералогічної асоціації назва мінералу має складатися з одного слова [8, с. 5], тому творення складних назв у термінологічній деривації в петрології є непродуктивним.

Висновки. У підсумку до проведеного аналізу можна зробити такі висновки:

Незважаючи на спроби українізувати національну петрологічну термінологію, на сучасному етапі у процесі термінотворення використовуються терміноелементи переважно грецько-латинського походження.

Словотвір петрологічних термінів характеризується розгалуженою парадигмою способів, типів і моделей, що, з одного боку, допомагає у створенні найбільш влучних, відповідних дериватів, а з іншого боку – спричиняє появу великої кількості синонімів.

У роботі було описано та проаналізовано основні типи словотвору назв гірських порід і мінералів в українській мові, визначено переваги й недоліки, вказано на семантичні нюанси деяких морфем.

Найпродуктивнішим виявився суфіксальний спосіб словотвору, особливо типи із суфіксами *-літ* та *-ит* / *-ім* / *-іт*, що не є дивним, адже саме ці морфеми є маркерами назв гірських порід (тому що, наприклад, суфікси *-ин* / *-ін*, *-оїд* / *-ід* / *-ід* можуть утворювати терміни, що належать до інших терміносистем, е. г. *дермантин*, *синусоїд*). Утворення за допомогою суфіксів є першою ланкою деривації в можливому словотвірному ланцюжку назв гірських порід, рідше – за допомогою композиційного способу.

Система назв гірських порід і мінералів, як українська, так і міжнародна, потребує уніфікації й унормування, тому подальші дослідження словотвірних

способів, типів і моделей із метою їхньої стандартизації, доповнення, удосконалення, а також в аспектах практичної функціональності й наукової раціональності дериватів, вважаємо актуальними та перспективними.

Список використаних джерел

1. Вовченко Р. Про етимологію назв мінералів в українській геологічній термінології / Р. Вовченко, Л. Бохорська, О. Полубічко // Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології". – 2002. – № 453. – С. 113–121.
2. Колган О.В. Префіксальний та префіксально-суфіксальний способи творення термінів гірничої справи / О. В. Колган // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2(2). – С. 48–51.
3. Кульчицька Г. О. Про утворення українських назв мінеральних видів і різновидів / Г. О. Кульчицька, Д. С. Черниш // Записки Українського мінералогічного товариства. – 2015. – Т. 1. – С. 134–145.
4. Мала гірнича енциклопедія / за ред. В. С. Білецького. – Донецьк : Донбас, 2004. – Т. 1.
5. Мала гірнича енциклопедія / за ред. В. С. Білецького. – Донецьк : Донбас, 2007. – Т. 2.
6. Мала гірнича енциклопедія / за ред. В. С. Білецького. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2013. – Т. 3.
7. Матковський О. Університетський період становлення й розвитку описової мінералогії в Україні (XIX ст. – 1940-ві роки) / О. Матковський, В. Павлишин // Мінералогічний збірник. – 2018. – № 68. – Вип. 2. – С. 3–26.
8. Пономаренко О. М. Словник українських назв мінеральних видів у інформаційному просторі / О. М. Пономаренко, Г. О. Кульчицька, Д. С. Черниш // Мінералогічний журнал. – 2017. – Т. 39. – № 1. – С. 3–10.
9. Словник українських назв мінеральних видів. – К., 2017. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://mineralopediaukraine.com/dictionary> (дата останнього звернення: 28.04.2022).

References

1. Vovchenko, R., Bokhorskа, L., Polubichko, O. (2002). Pro etymolohiiu nazv mineraliv v ukrainzii heolohichnii terminolohii [On the etymology of mineral names in Ukrainian geological terminology]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivvska politekhnika". Serii "Problemy ukrainsoi terminolohii"*, 453, p. 113–121. (In Ukr.).
2. Kolhan, O.V. (2013). Prefiksalni ta prefiksarno-sufiksalni sposoby tvorennia terminiv hirnychoi spravy [Prefixal and prefixal-suffixal ways of mining terms formation]. *Terminolohichnyi visnyk*, 2(2), p. 48–51. (In Ukr.).
3. Kulchytska, H.O., Chernysh, D.S. (2015). Pro utvorennia ukrainskykh nazv mineralnykh vydiv i riznovydiv [On the formation of Ukrainian names of mineral species and varieties]. *Zapysky Ukrainsoho mineralohichnoho tovarystva*, 1, p. 134–145. (In Ukr.).
4. Biletskyi, V.S. (Ed.). (2004). Mala hirnycha entsyklopediia [Small mining encyclopedia]. Donetsk: Donbas, T. 1. (In Ukr.).
5. Biletskyi, V.S. (Ed.). (2007). Mala hirnycha entsyklopediia [Small mining encyclopedia]. Donetsk: Donbas, T. 2. (In Ukr.).
6. Biletskyi, V.S. (Ed.). (2013). Mala hirnycha entsyklopediia [Small mining encyclopedia]. Donetsk: Skhidnyi vydavnychiy dim, T. 3. (In Ukr.).
7. Matkovskiy, O., Pavlyshyn, V. (2018). Universytetskyi period stanovlennia y rozvytku opysovoi mineralohii v Ukraini (XIX st. –1940-vi roky) [University period of formation and development of descriptive mineralogy in Ukraine (XIX cent. – 1940s)]. *Mineralohichnyi zbimyk*, 68 (2), p. 3–26. (In Ukr.).
8. Ponomarenko, O.M., Kulchytska, H.O., Chernysh, D.S. (2017). Slovnyk ukrainskykh nazv mineralnykh vydiv u informatsiinomu prostori [Dictionary of Ukrainian names of mineral species in the information space]. *Mineralohichnyi zhurnal*, 39 (1), p. 3–10. (In Ukr.).
9. Slovnyk ukrainskykh nazv mineralnykh vydiv (2017). [Dictionary of Ukrainian names of mineral species. Kyiv. <https://mineralopediaukraine.com/dictionary> (In Ukr.).

Надійшла до редколегії 28.04.22

Natalia Ruda, PhD in Philology, Associate Professor
ORCID: 0000-0003-4403-2269
e-mail: n.ruda@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

WORD-FORMING TYPES OF ROCKS AND MINERALS NAMES IN UKRAINIAN PETROLOGY

Dynamic development of petrology leads to the intensification of the processes of terms formation. The need to organize the system of rocks and minerals names in the Ukrainian language in accordance with international standards, to unify and to standardize it is becoming increasingly important. A number of problems related to the functioning and development of Ukrainian (and international) petrological terminology, including the transcription of international names in the national language, constant changes in spelling, the existence of doublet terminological elements, synonymy of terms, etc. require the attention of not only naturalists but also linguists. The article considers the issues of petrological terms formation in the Ukrainian language. Attention is focused on the description and analysis of the main word-forming types of rocks and minerals names. The main problems of rocks and minerals names formation in modern Ukrainian petrology are highlighted. It was found that in modern petrology occurs an extremely branched paradigm of means, types and models of rocks and minerals names formation, which, on the one hand, helps to create the most appropriate name, but on the other hand, causes the emergence of large number of synonyms. It is determined that the terminological derivation in Ukrainian petrology, as well as in international, is based on terminological elements of Greek-Latin origin, to use them properly petrologist needs to know ancient Greek and Latin. The most productive were proved to be suffixal word-forming types; the main prefixal and compositional types were also analyzed. Despite the high productivity of suffixal types, the largest number of irrational, scientifically uninformative names is created through the use of suffixes, while prefixation and composition prevail in the word formation of rational nomenclature.

Keywords: term, petrology, word-forming type, term element, Greek-Latin basis of scientific terminology.